या या द्वादश यात्राः स्युस्ता हि वक्ष्यामि ते शृणु। वैशाखे चान्दनी यात्रा ज्यैष्ठे स्नापन्युदीरिता। आषाढे रथयात्रा स्यात् श्रावणे शयनी तथा। भाद्रे दक्षिणपार्श्वी सा आश्विने वामपार्श्विका। उत्थानी कार्तिके मासि छादनी मार्गशीर्षके। पौषे पुष्याभिषेकः स्यान्माघे शाल्योदनी तथा। फाल्गुने दोलयात्रा स्यात् चैत्रे मदनभञ्जिका। एकैका मुक्तिदा सर्वा धर्मकामार्थसाधनाः"। तद्विधिस्तु तत्रैव दृश्यः।

द्वादशराजमण्डल न० द्वादशानां राज्ञां मण्डलम् उत्तरपदद्विगुः। द्वादशानां राज्ञां मण्डले तच्च अग्निपु० २३९अ० उक्तं यथा

"राम उवाच। मण्डलं चिन्तयेत् मुख्यं राजा द्वादशराजकम्। अरिर्मित्रमरेर्मित्रं मित्रमित्रमतः परम्। तथारिमित्रमित्रञ्च विजिगीषोः पुरः स्मृताः। पार्ष्णिग्राहः स्मृतः पश्चादाक्रन्दस्तदनन्तरम्। आसारावनयोश्चैवं विजिगीषोश्च मण्डलम्। अरेश्च विजिगीषोश्च मध्यमो भूम्यनन्तरः। अनुग्रहे संहतयोर्निग्रहे व्यस्तयोः प्रभुः। मण्डलाद्बहिरेतेषामुदासीनो बलाधिकः। अनुग्रहे संहतानां व्यस्तानां च वधे प्रभुः"।

द्वादशरात्र पु०द्वादशभिः रात्रिभिः निर्वृत्तः तद्धितार्थद्विगुः अच् समा०। द्वादशदिनसाध्ये १द्वादशाहनामके अहीनयागभेदे २रात्रिसत्रभेदे स च यागः कात्यायनेनोक्तः "ज्योतिष्टोमधर्मा एकाहद्वादशाहयोस्तद्गुणदर्शनात्" कात्या०श्रौ०१२।१।१ "द्वादशाहः सत्रमहीनश्च" ४सू० "अत्र विशेषमाह द्वादशाहमृद्धिकामा उपेयुरिति"। "तथा त्रयोदशरात्रमासीरन्निति सत्रलिङ्गम् द्वादशाहेन प्रजाकामं याजयेदित्यहीनलिङ्गम्। अस्यानुकथनप्रयोजनम्, सत्रे सत्रात्मको धर्मो दातृत्वेन प्रवर्तते, अहीने चाहीनात्मकः" कर्कः "उक्ता अहीनाः इदानीं सत्राण्यभिधीयन्ते" कर्कः "द्वादशरात्रादीनि रात्रिसत्राणि" कात्या०श्रौ०२४।१।१ "रात्रिसत्राणि इति नाम तच्च द्वादशरात्रप्रभृतीनाम् पूर्वपदप्रधानोऽयं बहुव्रीहिः एकोच्चयेन चत्वारिंशदन्तानि। तत्र द्वादशरात्रं द्वादशाह एव सत्रात्मकः स च पूर्वमुक्त एव ततो द्वादशरात्रादारभ्य एकैकाहवृद्ध्या चत्वारिंशद्रात्रान्तानि सत्राणि भवन्ति" कर्कः। द्वादशानां रात्रीणां समा० द्वि० अच् समा०। ३समाहृतासु द्वादशरात्रिषु न०"अत ऊर्द्ध्वं त्रिरात्रं द्वादशरात्रं वा" आश्व०गृ०११।८।११ "अतः गृहप्रवेशनीयहोमादूर्द्ध्वं त्रिरात्रं द्वादशरात्रं वा नियतौ" नारा० द्वादश रात्रयः साधनकालत्वेन सन्त्यस्य अर्श आद्यच्। ४द्वादशरात्रिसाध्ये सत्रभेदे उदा० पूर्वमुक्तम्।

द्वादशलोचन पु०द्वादश लोचनान्यस्य। कार्तिकेये त्रिका० तस्य षड्वक्त्रत्वात् तथात्वम्।

द्वादशवर्गी स्त्री द्वादशानां वर्गाणां समाहारः समा०द्वि० ङीप्। नीलकण्ठताजकोक्ते वर्षकाले ग्रहाणां बलसाधने द्वादशमिते वर्गे सा च

"क्षेत्रं होरा त्र्यब्धिपञ्चाङ्गसप्तवस्वङ्काशेशार्कभागाः सुधीभिः। विज्ञातव्या लग्नसंस्थाः शुभानां वर्गाः श्रेष्ठाः पापवर्गा अनिष्टाः। ओजे रवीन्द्वोः सम इन्दुरव्योर्होरे गृहार्द्धप्रमिते विचिन्त्ये। द्रेष्काणपाः स्वेषुनवर्क्षनाथास्तुर्यांशपाः स्वर्क्षजकेन्द्रनाथाः। ओजर्क्षे पञ्चमांशेशाः कुजार्कीज्यज्ञभार्गवाः। समभे व्यत्ययाज्ज्ञेया द्वादशांशाः स्वभात् स्मृताः। लवीकृतो व्योमचरोऽङ्गशैलवस्वङ्कदिग्रुद्रगुणः खरामैः। भक्तो गतास्तर्कनगाष्टनन्ददिग्रुद्रभागाः कुयुतात् क्रियात् स्युः। एवं द्वादशवर्गी स्यात् ग्रहाणां बलसिद्धये। स्वोच्चमित्रशुभाः श्रेष्ठाः नीचारिक्रूरिणोऽशुभाः। एवं ग्रहाणां शुभपापवर्गपङ्क्तिद्वयं वीक्ष्य शुभाधिकत्वे। दशाफलं भावफलं च वाच्यं शुभं त्वनिष्टं त्वशुभाधिकत्वे। क्रूरोऽपि सौम्याधिकवर्गशाली शुभोऽतिसौम्यः शुभखेचरश्चेत्। सौम्योऽपि पापाधिकवर्गयोगान्नेष्टोऽतिनिन्द्यः खलु पापखेटः। राशीशमित्रोच्चरिपुक्रमेण चिन्त्यं तनोरप्यनयैव रीत्या। भावेषु सर्वेष्वपि वर्गचक्रं विलोक्य तत्तत् फलमूहनीयम्" इति द्वादशवर्गी।

द्वादशवार्षिक त्रि० द्वादश वर्षान् अधीष्टः भृतो भूतो वा उत्तरपदवृद्धिः। द्वादश वर्षान् व्याप्य १अधीष्टे सत्कृत्यनियोजिते २भृते कर्मकरे ३भूते स्वसत्तयाव्यापके ब्रह्महत्यानोदके व्रतभेदे च तच्च प्रा०वि० दर्शितं यथा

तत्र मनुः "ब्रह्महा द्वादशाब्दानि कुटीं कृत्वा वने वसेत्। भैक्षाश्यात्मविशुद्ध्यर्थं कृत्वा शवशिरोध्वजम्"। संवर्त्तः "ब्रह्महा तु वनं गत्वा वनवासो जटी ध्वजी। वन्यान्येव फलान्यश्नन् सर्वकामविवर्जितः। भिक्षार्थी विचरेद्ग्रामं वन्यैर्यदि न जीवति। चातुर्वर्ण्यं चरेद्भैक्ष्यं खट्वाङ्गी संयतः पुमान्। भिक्षित्वैवं समादाय वनं गच्छेत्ततः पुनः। वनवासी स पापात्मा सदाकाल